

УДК 323.019.5(438:470+571)

Андрій Моренчук,

кандидат історичних наук,

доцент кафедри міжнародних відносин і регіональних студій,

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

Анастасія Марчук

студентка 4 курсу, факультет міжнародних відносин

спеціальності «Міжнародні відносини, суспільні комунікації

та регіональні студії»,

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки,

Луцьк, Україна

АНТИУКРАЇНСЬКІ ПРОТЕСТИ В ПОЛЬЩІ: ПОЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛІЗМ ЧИ РОСІЙСЬКА ПРОПАГАНДА?

*У статті досліджено проблему антиукраїнської пропаганди як засобу інформаційної війни Росії. Проаналізовано механізми російського впливу на польське суспільство та основні теми, які використовуються для маніпуляцій. Виокремлено провідні антиукраїнські гасла та позиції радикальних польських сил, прояви дискримінаційного ставлення до українців. Досліджено діяльність груп та сторінок у Facebook, які об'єднують радикально налаштованих проти українців поляків. Серед них потрібно назвати *Ukrainiec nie jest moim bratem*, *Polski Lwów*, *Lwów Zawsze Polski*, *Pamiętam Wołyń*, *Sprawa Kresowa – Sprawa Narodowa*. Завдяки роботі українських активістів «Кіберхунти» й «Українського Кіберальянсу» (UCA) добуто докази причетності РФ до організації антиукраїнських протестів. У результаті їх аналізу можна зробити висновок, що громадянин Білорусі Олександр Усовський активно займався організацією антиукраїнських акцій у Польщі та інших країнах Східної Європи. Також наведено приклади інструментів впливу. РФ використовує дуже широкий набір важелів – від жорстких, таких як приховані військові загрози або економічний та енергетичний шантаж, до м'яких, таких як мережа російських і проросійських агентів, а також гібридних, як-от вплив за допомогою поширення дезінформації за посередництва ЗМІ та соцмережі.*

Оскільки проблема антиукраїнських протестів є складовою частиною російської інформаційної війни, то це становить велику загрозу для державності України. Вважаємо, що найкращою протидією поширенню негативної інформації на тему українців було б створення позитивних повідомлень та поширення правдивої інформації щодо настроїв польського суспільства. Потрібно проводити активну комунікаційну роботу й розкривати механізми впливу проросійських сил на польське (та не лише польське) суспільство й оприлюднювати результати досліджень. Також потребує детальнішого аналізу проблема фальсифікації історичних фактів, а виявлені в ході дослідження правдиві факти – більшого розповсюдження через різні канали зв'язку.

Ключові слова: зовнішня політика, інформаційна політика, антиукраїнська пропаганда.

1. ВСТУП

Постановка наукової проблеми та її значення. Питання проблеми антиукраїнських протестів є складовою частиною російської інформаційної

війни. Антиукраїнська пропаганда в Польщі стала потужним засобом впливу на свідомість поляків і становить велику загрозу для державності України.

Аналіз досліджень. Протягом останніх років чимало аналітиків, журналістів і політиків займалися вивченням питань, що стосуються інформаційної війни та антиукраїнської пропаганди в Польщі. Серед них заслуговують на увагу дослідження таких авторів, як Войцех Кононьчук, Мачей Заневич, Петро Тима, Марек Трошинський, Максим Розумний, Іван Крупський і багато інших.

Войцех Кононьчук та Мачей Заневич у своїх публікаціях досліджували тему історичної пам'яті й взаємних звинувачень поляків та українців. Вони запевняють, що серед українських політиків та експертів потрібна глибока дискусія про те, як розвивати відносини з Польщею, особливо в контексті зростаючої кількості українців, котрі оселяються в Польщі [3].

Важливим і дуже корисним джерелом інформації є звіт Об'єднання українців Польщі під назвою «Українська меншість у Польщі та мігранти з України в Польщі. Аналіз дискурсу», опублікований у 2018 р. Голова об'єднання Петро Тима пояснив, що дослідження є реакцією на негативні дії щодо українців, які почастишали в різних регіонах країни, починаючи з 2014 р. За його словами, ініціатори дослідження прагнули донести до відома польської влади, що такі явища набули помітних розмірів і ними не можна легковажити. У дослідженні висвітлено те, як різні групи поляків, передусім активних у громадській діяльності та соцмережах, ставляться до українців. Метою цього звіту було не лише показати, але й протистояти різноманітним формам дискримінації стосовно української меншини та мігрантів з України. Крім того, завдання звіту полягає в поясненні громадським діячам і журналістам, як ними маніпулюють ті, хто організовує антиукраїнські кампанії [6].

Цінним джерелом є дані електронного листування проросійських діячів, добуті українськими активістами взимку 2017 р. Отримана інформація стала першим конкретним доказом того, що Росія проводить у Польщі антиукраїнські операції, а її союзниками, як і в Західній Європі, стали праві радикали [5].

Отже, тема антиукраїнської пропаганди вкрай важлива. Про це свідчать і кількість досліджень, і різноманітність публікацій. А насамперед актуальність цього питання показує сучасний стан відносин та чисельність дискримінаційних проявів. Ця проблема потребує глибокого аналізу й пошуку шляхів розв'язання.

Мета статті – дослідження питань антиукраїнської пропаганди як засобу інформаційної війни Росії та пошук шляхів боротьби з цією проблемою.

2. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Сучасний стан українсько-польських відносин виглядає досить парадоксально. З одного боку, обидві держави мають багато спільних інтересів; подібне бачення різних міжнародних питань, уключаючи загрозу з боку Росії; активно розвиваються військова та економічна співпраця, а з іншого – тінню на зв'язки між Варшавою й Києвом лягає складна історія, яка через зміну політики

пам'яті обох країн призвела до найбільшого погіршення відносин із 1991 р. Передусім, ідеться про оцінку подій, що відбулися під час Другої світової війни між поляками та українцями на Волині й Галичині [8]. У Польщі через домінування історичного волинського наративу дуже часто не зауважують того, що історія стала елементом інформаційної антиукраїнської війни.

Якщо в Польщі в Інтернеті пишуть про польсько-українську історію, то половина висловлювань негативна. В інтернет-коментарях на тему України досить часто повторюється думка про небезпечність теперішніх українців для поляків, оскільки в минулому ті проливали польську кров. Повторюється, що онуки підуть слідами дідів. Мовляв, якщо злочин на Волині відбувся 70 років тому, то й тепер увесь український народ лише чекає на те, щоб знову вбивати поляків. Або ж можна прочитати, що, приймаючи мігрантів з України, поляки погоджуються на те, що вони колись повбивають усіх поляків навколо себе [6].

Прикро те, що навіть деякі польські депутати теж поширюють такі антиукраїнські настрої серед свого електорату. Марек Якуб'як, який у 2017 р. претендував на посаду мера Варшави, писав: «Я кажу про своє ставлення до українців. Той факт, що українці вбили своїх сусідів на Волині, є таким, котрого не прощають. Тепер їм тут теж усе належить, вони приїжджають сюди тільки з міркувань комерційного зиску» [10]. Ще один депутат від Кукіза Томаш Жимковський у жовтні 2017 р. зазначав: «Українці роблять з нами те, що хочуть. Ми даємо їм гроші на дороги, а вони будують пам'ятники Бандері» [10].

На думку голови Об'єднання українців Польщі Петра Тими, помітне збільшення негативу щодо українців може бути організованою та продуманою кампанією [6]. Польща довгий час була адвокатом України в ЄС. У період Революції Гідності та після того, як Росія анексувала Крим, наша держава отримала ще активнішу громадянську та політичну підтримку від Польщі. Такий варіант поведінки не влаштував російську владу. Це було небезпечно для Кремля, тому Росія почала проводити досить активну діяльність, пов'язану з поширенням дезінформації щодо України. Суттєво зросла кількість антиукраїнських випадів, починаючи з мови ненависті й знищення могил до мітингів та очорнення українських лідерів.

Найбільше статей із відверто антиукраїнськими гаслами та закликами до ворожнечі опубліковано в SputnikNews та Kresy.pl. Саме ці два видання, за даними звіту CEPA STRATCOM, що займається дослідженням російської інформаційної війни в Європі, є прокремлівськими [7].

Українським негативним показником є те, що географія антиукраїнських дій у Польщі теж розширилася. Раніше неприємні для українців ситуації – ображення чи агресія – траплялися, передусім, у прикордонних з Україною польських регіонах. Натомість тепер такі випадки повторюються в різних місцях країни. З одного боку, це пов'язано з наявністю великої кількості громадян України в Польщі, а з другого – зі зміною дискурсу, зокрема появою в ньому дуже сильних негативних меседжів. Тематика постів у соціальних мережах та аргументація польських радикальних сил суттєво розширилася й набула нових форм. Інфікування ненавистю до українців відбувається досить легко та швидко.

Новини про злочини, учинені українцями, такі як напади й постріли в Обішуві або дві бійки за участю українців в Олаві, викликають багато емоцій. Користувачі соцмережі Facebook писали: «Вплив українців у Польщі величезний. Їхня неймовірна злочинність... Залежно від воєводства, 50–70 відсотків злочинців – це українці. Це ознака того, що Україна – кримінально-фашистська держава, українець є ворогом» [2].

Популярною «страшилкою» є те, що українці приїжджають і забирають у поляків роботу. І це попри те, що в Польщі зараз спостерігається рекордно низький рівень безробіття (6,6 %) [2], а економіка країни, яка успішно розвивається, потребує все більше робочих рук. А в Польщі їх останнім часом справді бракує, оскільки кількість працездатного населення зменшується, а мільйони поляків виїхали на Захід у пошуках кращого життя й вищих заробітків.

Іншим маніпулятивним твердженням є те, що українці гальмують зростання заробітної плати в Польщі. Потрібно зазначити, що уряд нещодавно підняв мінімальний рівень погодинної оплати праці до 13 злотих бруто, нижче якої працедавець просто не може опуститися [3].

Проросійське видання Kresy.pl лякало поляків ще однією історією, яка навіть вийшла на парламентський й урядовий рівень. Ішлося про теорію, що польський платник податків змушений буде з власної кишені утримувати українських заробітчанин на пенсії в Польщі. Міністерство соціальної політики країни змушене було спростувати це твердження, наголошуючи, що пенсії українцям зможуть нараховуватися лише з розрахунку суми, яку українець заплатив в Управління соціального страхування (ZUS), ніяк не більше. До речі, на кінець третього кварталу 2017 р. 307 тис. українців сплачували соціальні внески до ZUS, що на 44 % більше, ніж за рік до цього. Відтак польські експерти наголошують, що українські заробітчани значною мірою допомагають покривати зростання витрат на виплату пенсій полякам з урахуванням зниження пенсійного віку в Польщі з 1 жовтня 2017 р. [2].

Трапляються також випадки дискримінаційного ставлення до українців. Наприклад, у 2017 р. на півночі Польщі власник одного з магазинів розпорядився, аби охорона перевіряла всіх українців після проходження каси. Був ще один випадок, коли власник підприємства поблизу Варшави переодягнув усіх українців у синьо-жовту форму, аби їх було видно здалеку [2].

Розпочали активно діяти групи та сторінки у Facebook, які об'єднують радикально налаштованих проти українців поляків. До них належать *Ukrainiec nie jest moim bratem* (66 тис. підписників), *Polski Lwów* (8 тис.), *Lwów Zawsze Polski* (11 тис.), *Lwów jest polski* (39 тис.), *Pamiętam Wołyń* (29 тис.), *Sprawa Kresowa – Sprawa Narodowa* (3,3 тис.) та багато інших (дані за 2018 р.).

Загалом антиукраїнські реакції користувачів можна поділити на дві групи. Перша – «ми ненавидимо українців, тому що вони вчинили геноцид поляків» (так трактується «Волинська трагедія»). Друга – «українці псують польський ринок праці й переповнюють Польщу». Мовляв, це лише початок, бо мусульмани й азіати слідуватимуть за українцями та змусять поляків емігрувати

[6]. Обидва судження дуже емоційні й посилюють польські страхи втрати праці та Батьківщини.

Кількість таких гасел, які все частіше лунають з уст поляків, наштовхує на думку, що певні дії й слова проросійських видань і пропагандистів «потрапили в родючу землю». Небажання порозумітись та ненависть, виражені в Інтернеті, почали проявлятися в «реальному світі».

Перший прояв цього простежено 11 листопада 2016 р. Невідомі спалили прапор України під час маршу, присвяченого Дню незалежності Польщі. Осіб, які це вчинили, установити не вдалося. За повідомленням польського новинного видання, вони були замасковані під уболівальників одного з варшавських футбольних клубів. Польська влада заперечила свою причетність до організації маршу, під час якого спалено прапор [1].

Проте траплялися випадки, коли влада міст відверто підтримувала такі прояви агресії. У грудні 2016 р. в польському Перемишлі учасники «Маршу орлят перемиських і львівських», що відбувся під патронатом мера міста, кричали «Смерть українцям». Організаторами заходу були праві організації, як-от: «Всепольська молодь» або «Національно-радикальний табір», неформальна група «Патріотичний Перемишль», а також установа культури Підкарпатського воєводства «Культурний центр у Перемишлі». До організаторів заходу приєдналася й державна установа Інститут національної пам'яті з Ряшева. Речник «Всепольської молоді» Матеуш Плавський сказав, що «запрошення сюди українців відповідає інтересам чужих корпорацій, а не інтересам польського народу» та пообіцяв стежити за скандальними прикладами діяльності українців, присутніх на ринку праці й у вищих навчальних закладах [1].

Якщо ж аналізувати 2018 р., то одним із найбільш поширених у медіа антиукраїнських проявів був мітинг у вересні 2018 р. у Вроцлаві. Його організатори заявляли, що через українців у Польщі піднімають вартість оренди та купівлі житла. Вони стверджували, що мітинг спрямований не проти самих людей, а проти антипольської міграційної політики. Виступаючи, пікетувальники заявили про «дискримінацію, оскільки українці заробляють більше й всюди чути не польську, а українську мову». На мітингу роздавали листівки. Там написано, що через вплив українців зростають ціни на оренду житла, а поляки втрачають робочі місця. Організатори мітингу закликали сказати «ні» економічній міграції та бойкотувати фірми, які беруть на роботу українців [10].

У погіршенні відносин між двома країнами не зацікавлена ні Україна, ні Польща. Завдяки роботі українських активістів «Кіберхунти» й «Українського Кіберальянсу» (UCA) до рук волонтерів InformNapalm потрапив скріншот пошти одного із сірих кардиналів російської зовнішньої політики в Європі – Олександра Усовського. Вони зазначають, що цей громадянин Білорусі, завзятий любитель «русского мира», активно займався організацією антиукраїнських акцій у Польщі та інших країнах Східної Європи [5].

У реалізації проектів йому допомагало офіційне прикриття – фіктивна недержавна організація «Східноєвропейська культурна ініціатива», що зареєстрована в столиці Словаччини в кінці 2013 р. Усовський шукав джерела фінансування, навіть звертався за грошима в структури ЄС. Спочатку він створив громадську організацію, яка працювала в інформаційному просторі Польщі, Чехії, Словаччини й Угорщини та просував ідеї «русского мира». Запланований бюджет проекту – 42 тис. євро на місяць. У Костянтина Затуліна, російського депутата й директора Інституту країн СНД, проект схвалили та взяли в розробку.

Усовський почав вивчати політичний простір Східної Європи й писати для російського депутата аналітичні записки. Він запевняв, що може не лише поширювати проросійську пропаганду, але й ефективно «вбити клин між Польщею та Україною». Згодом завзятий любитель «русского мира» почав з'являтися в ефірах російського телебачення як експерт із польських питань. Поступово Усовський почав спілкуватися з представниками ультранационалістичних польських організацій, євроскептиками, радикалами правого й лівого спрямувань.

Усовський організував кілька демонстрацій у Польщі, у яких узяли участь близько 100 осіб. На це він витратив 13,5 тис. євро. У цю суму входить також організація прес-конференцій. Згідно з даними листування, робота з депутатами в кулуарах польського Сейму коштувала дорожче. Серед файлів, отриманих із комп'ютера Усовського, є два документи під назвою «Проект Молдова – не Румунія» і «Проект Україна – не ЄС» [5].

Паралельно з великими проектами на території Польщі проходили й маленькі акції, які теж потребували грошей. Дані електронного листування, добутого хакерами, свідчать, що білорус листувався з російськими чиновниками та робив звіти про витрати на організацію антиукраїнської кампанії.

Усовський також успішно співпрацював із Матеушем Піскорським, який заснував відверто проросійську партію «Zmiana» й отримував російські гроші через білоруса. Вони обговорювали подальші антиукраїнські акції, а також реакцію на них із Москви. Усовський навіть надіслав Матеушу Піскорському відео, на якому проросійські бойовики з Донбасу дякують йому за підтримку та антиукраїнську діяльність [5].

Також елементом інформаційної війни стали й провокації на території України. Вони викликали шквал емоцій та коментарів як у соцмережах, так і в ЗМІ. Однією з таких провокацій був обстріл польського консульства в Луцьку у 2017 р. Консул Республіки Польща в Луцьку Кшиштоф Савіцькі заявив, що обстріл приміщення консульства був терористичним актом. А тисячі поляків обурювались у соцмережах, що це прояв істинного ставлення та ненависті до польського народу.

Українські політики й громадяни висловлювали жаль, що це трапилося саме в нас. Дуже слушну думку стосовно цього інциденту висловив голова Українського інституту національної пам'яті Володимир В'ятрович на сторінці у

Facebook. Він заявив, що ця ситуація свідчить про те, що провокації виходять на новий, ще більш небезпечний рівень: «Цілилися не лише в будинок польського консульства, а в польсько-українські стосунки. Причому знову з використанням історії: “напад”, “Волинь”, “польський” – слова, які нині почують у новинах наші західні сусіди, мають налякати не менше ніж сам факт обстрілу. Гадаю, кожен оглядач, який справді орієнтується в ситуації, може підтвердити загалом дуже приязне ставлення українців до поляків. Використання ж ворогом інформаційних рамок війни, що минула понад 70 років тому, у війні нинішній – впізнаваний почерк...», – написав Володимир В’ятрович [4].

Одним із найпопулярніших важелів у поширенні антиукраїнської пропаганди є розповсюдження фейкових новин та історичних фактів. Досліджуючи форуми або різні групи в соціальних мережах, можна натрапити на книгу Олександра Кормана «Ludobojstwo Ura Na Ludnosci Polskiej». Фото з цієї книги набули розповсюдження в Інтернеті. За версією Кормана, загиблі на фотографіях – це поляки, жертви «нападів УПА», але книга наскрізь просякнута фальсифікаціями й перекручуваннями, які робилися свідомо задля дискредитації українського національно-визвольного руху [9]. Цілком зрозуміло, чому ці фейки набувають такого поширення саме зараз, коли Росія веде активну інформаційну війну з Україною.

3. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Отже, Росія досить рішуче веде інформаційну війну. Інструменти впливу є багаторівневими й різноманітними. Працюючи з європейською думкою, РФ використовує дуже широкий набір важелів – від жорстких, таких як приховані військові загрози або економічний та енергетичний шантаж, до м’яких, як-от мережа російських і проросійських агентів, а також гібридних, як вплив через поширення дезінформації через ЗМІ та соцмережі.

Найкращою протидією поширенню негативної інформації на тему українців було б створення позитивних повідомлень і поширення правдивої інформації щодо настроїв польського суспільства. Комунікаційна робота України в інших державах має бути оперативною й точковою – меседжі, які діятимуть у Польщі, не спрацюють в Італії. Потрібно розкривати механізми впливу проросійських сил на польське (і не лише польське) суспільство та оприлюднювати результати досліджень.

Потребує детальнішого аналізу проблема фальсифікації історичних фактів, а виявлені в ході дослідження правдиві факти – більшого розповсюдження різними каналами зв’язку.

Для попередження майбутніх підливних дій Росії в Європі важливо зберігати санкційну політику. Україна повинна обмінюватися досвідом із країнами ЄС щодо найкращих практик протидії підливній діяльності Росії. Це має відбуватися на різних рівнях – як на урядовому, так і неурядовому.

Запорукою ефективної співпраці для протидії гібридним загрозам повинні бути довірливі, бажано дружні стосунки між першими особами держав, між

highlighted. The activities of groups and pages in Facebook, which unite the radically opposed Ukrainians Poles, are explored. Among them are *Ukrainiec nie jest moim bratem*, *Polski Lwów*, *Lwów Zawsze Polski*, *Pamiętam Wołyń*, *Sprawa Kresowa – Sprawa Narodowa*. Thanks to the work of the Ukrainian activists *Cyberhounds* and the Ukrainian *Kierralians* (UCA), evidence was obtained of Russia's involvement in the organization of anti-Ukrainian protests. As a result of their analysis it can be concluded that the citizen of Belarus, Alexander Usovsky, a dedicated lover of the Russian world, was actively engaged in the organization of anti-Ukrainian actions in Poland and other countries of Eastern Europe. Examples of impact tools are also provided. The RF uses a very wide range of levers – from rigid ones such as hidden military threats or economic and energy blackmail to soft ones, such as a network of Russian and pro-Russian agents, as well as hybrid ones, such as influence through the spread of misinformation through the media and social networks.

Since the problem of anti-Ukrainian protests is part of the Russian information warfare, it poses a great threat to the statehood of Ukraine. We believe that the best counteraction to the dissemination of negative information on the topic of Ukrainians would be the creation of positive messages and the dissemination of true information about the mood of the Polish society. It is necessary to conduct active communication work and to reveal the mechanisms of influence of the pro-Russian forces on the Polish (and not only Polish) society and to publicize the results of the research. It also requires a more detailed analysis of the problem of falsification of historical facts, and the truth facts found during the investigation – more spread through various channels of communication.

Key words: foreign policy, information policy, anti-Ukrainian propaganda.

REFERENCES

1. Informatsiina viina Rosii: chy mozhlyva efektyvna protydiia? *Polske radio/efir* vid 13.01.2015. URL: <http://www.polradio.pl/5/39/Artykul/193547>
2. Banakhevych, Yurii. *Ukrainska mihratsiia do Polshchi: yakoiu vona stane?* URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2381161-ukrainska-migracia-do-polsi-akou-vona-stane.html>
3. Kononchuk, Voitsekh. *Polityka Ukrainy shchodo Polshchi. Pohliad z Varshavy*. URL: <http://prismua.org/політика-україни-щодо-польщі-погляд-з/>
4. Obstril konsulstva u Lutsku: reaktsiia Ukrainy i Polshchi. URL: <https://www.5.ua/polityka/obstril-konsulstva-u-lutsku-reaktsiia-ukrainy-i-polshchy-141840.html>
5. Mefodiiev, K. *Za antyukrainskymy aktsiiamy v Polshchi stoit Kreml – analiz vykrytoho lystuvanni*. URL: <https://informnapalm.org/ua/za-antyuukrayinskymy-aktsiyamy-v-polshhi-stoyit-kreml/>
6. Savytskyi, Iu. *Antyukrainski vypady u Polshchi – tse rezultaty hibrydnoi viiny – zvit pro stavlennia poliakiv do ukrainsiv*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/29011329.html>
7. Svit proty kremlivskoi propahandy: Mythbusters, boikot RT ta «antykolordski» nakleiky. *Tyzhden UA*/vid 15.04.2015. URL: <http://tyzhden.ua/News/135174>
8. Strilchuk, L. (2013). *Ukraina – Polshcha: vid dobrosusidskykh vidnosyn do stratehichnoho partnerstva (kinets KhKh – pochatok KhKhI st.)*. Lutsk: Volyn. starozhytnosti, 2013. 608 s.
9. Falshyvi foto «zvirstv UPA». URL: <https://reibert.info/threads/falshyvi-foto-zvirstv-upa.459179/>
10. Mierzynsa, Anna. *W mediach społecznościowych coraz więcej nienawiści do Ukraińców. Jak to wpłynie na politykę PiS?* URL: <http://wyborcza.pl/7,162657,23936923,w-mediach-spoeczno-sciowych-coraz-wiecej-nienawisci-do-ukraincow.html?disableRedirects=true>

Матеріал надійшов до редакції 17.10.2018 р.